

НАЗВИ КІННОЇ УПРЯЖІ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ

Назви кінної упряжі становлять лексико-семантичну групу назв традиційних видів транспорту. У статті проаналізовано назви кінної упряжі в українських говорах Закарпаття. Здійснено спробу аналізу номенів у лексико-етимологічному, словотвірному та лінгвогеографічному аспектах. Дослідження побудовано на матеріалі, зібраному експедиційним методом у 80 населених пунктах Закарпатської області. Обґрунтовано актуальність розгляду лексики на позначення кінної упряжі. Ця лексико-семантична група ще не була предметом комплексного дослідження в українській мові. Ми виявили окремі зауваження, фрагменти щодо цієї теми в інших працях. Автор виділяє в межах лексико-семантичної групи окремі семема. Це сприяє структуризації зібраного матеріалу, чіткому поділу за функціональним призначенням. Простежуємо ареальне поширення на українській діалектній території, наводимо паралелі з фольклорних, лексикографічних та етнологічних джерел. Робимо спробу пояснити етимологію та творення лексем тематичної групи. Дослідження лексико-семантичних груп сприяє вивченню системної організації і тенденцій розвитку лексичної будови української літературної мови.

Ключові слова: українська лексика, лексико-семантична група, семема, номен, діалектні назви кінної упряжі, українські говори Закарпаття.

Постановка наукової проблеми та її значення. Незважаючи на посилений інтерес мовознавців до семантичних особливостей лексичних одиниць, питання характеристики лексико-семантичної групи і системних відношень у її межах залишається актуальним на сучасному етапі розвитку мовознавства. Назви, пов'язані з кінною упряжжю, стоять на межі зникнення, тому важливо зафіксувати їх на українській діалектній території. До того ж об'єднання номенів за певним семантичним критерієм та дослідження утворених груп дає можливість простежити тенденції розвитку мови, міжмовні зв'язки.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження лексико-семантичної групи назв кінної упряжі фрагментарно стосуються праці М. Глушка, Т. О. Гонтар, М. Мушинки та ін.

Метою дослідження є аналіз лексико-етимологічних, словотвірних особливостей назв кінної упряжі, поширення на українській діалектній території, а також визначення тенденцій розвитку системи

цих назв. Нашим завданням є виділити основні лексико-семантичні групи назв кінної упряжі, здійснити спробу проаналізувати за семантичним, територіальним, словотвірним та етимологічним показниками.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Назви кінної упряжі становлять багату семантичну мікросистему, що належить до групи назв традиційних видів транспорту. У межах лексико-семантичної групи «назви кінної упряжі» ми виділили такі поняття.

Семема «збруя (загальна назва)» представлена такими лексемами: *у'пр'аж* (закарп. ужан., сх. боржав. гов.), *упр'ага* (закарп. пн. ужан. гов.), *упр'ажка* (закарп. боржав. гов.), *з'апр'ах* (окремі закарп. пн. ужан. гов.), *хам* (окремі закарп. марамор. гов.), *хамá* (гуц. гов., закарп. верхов., марамор. гов., частково боржав. гов.), *хáми* (закарп. боржав. гов.), *хами'* (закарп. боржав. гов.), *хомы'то* (закарп. сх. ужан. гов.), *чверт* (закарп. сх. ужан. гов.), *чвириц'* (закарп. сх. ужан. гов.), *штверц'* (закарп. сх. ужан. гов.), *сёрсам* (закарп. ужан. гов.), *серсама* (закарп. ужан. гов.).

Значення «ремінна частина зброї, яку накладають коневі на голову і причіпляють до неї віжки» має таких репрезентантів: *голівка* (закарп. боржав. гов.), *голівник* (закарп. боржав. гов.), *головáч* (закарп. ужан. гов.), *головáчка* (закарп. ужан. гов.), *голови'ц'а* (закарп. пн. ужан. гов.), *наголівник* (усі обстежені гов.), *заголівник* (закарп. верхов. гов.), *поголівник* (закарп. марамор. гов.), *óглавиц'* (закарп. ужан. гов.), *наголовáч* (окремі закарп. верхов. гов.), *кантáр* (більшість обстежених закарп. гов., гуц. гов.), *кантáрка* (гуц. гов.), *капуцáн* (окремі закарп. боржав. гов.), *гнуздéчка* (закарп. півд. борж. гов.), *кантáр з дз'обалами* (окремі закарп. марамор. гов.).

Семема «частина зброї, яку накладають коневі на голову, виготовленої з мотузки, одягають під час випасання коня» репрезентована такими лексемами: *кетэфій* (закарп. ужан. гов.), *кетéфій* (закарп. ужан. гов.), *кетэфік* (гуц. гов., окремі закарп. марамор. гов.), *кетэфійк* (*кетэфы'йк*) (закарп. борж., марамор. гов.), *катафійк* (закарп. ужан. гов.), *кефети'к* (закарп. верхов. гов.), *кефети'йк* (закарп. боржав. гов.).

Значення «ремінна частина зброї, яку накладають коневі на туб» представлено лексемами *хам* (закарп. боржав. гов.), *хамá* (закарп. ужан., боржав. гов.), *хáми* (більшість обстежених говірок), *хамремін'* (окремі закарп. боржав. гов.), *чвириц'* (окремі закарп. верхов. гов.), *похрѣтина* (закарп. ужан. гов.), *похрѣбник* (закарп. ужан. гов.),

нахри'бник (окремі закарп. боржав. гов.), *перехри'пник* (закарп. борж. гов.), *хребт'овина* (закарп. ужан. гов.), *напл'ечник* (окремі закарп. марамор. гов., гуц. гов.).

Для позначення «ремінної частини збруї, яка знаходиться у коня під тулубом» використовується *пудчер'євина (підчер'євина)* (закарп. ужан. гов.), *підчер'євник* (закарп. боржав., марамор. гов.), *підпру'га* (окремі закарп. ужан. гов.), *грудни'ц'а* (окремі закарп. боржав. гов.).

Ми зафіксували для семени «шлея, широка лямка, що облягає передню частину тулуба коня і до якої прикріплені посторонки» такі лексеми: *шл'єйа* (закарп. ужан. гов.), *шли'йа* (більшість обстежених говірок), *шл'йя* (окремі закарп. боржав. гов.), *шли'йї* (окремі закарп. ужан. гов.), *шы'йник* (окремі закарп. ужан. гов.), *нашы'йник* (більшість обстежених говірок), *наши'л'ник* (окремі закарп. верхов. гов., гуц. гов.), *попер'єчка* (окремі закарп. ужан. гов.).

«Посторонок, міцний ремінь або мотузок з ланцюгами, що з'єднує в упряжці шлею чи хомут з орчиком» називається *постор'онки* (окремі закарп. марамор. гов., гуц. гов.), *пасы'* (окремі закарп. пн. ужан. гов.), *ту'ртн'а* (окремі закарп. ужан. гов.), *ту'ртн'ї* (закарп. ужан. гов.), *штр'анги (штр'ангы)* (більшість обстежених говірок), *штр'англ'ї* (окремі закарп. ужан. гов.), *кефети'л'ники* (закарп. пн. боржав. гов.), *побічник* (окремі закарп. пн. ужан. гов.).

Семему «ланцюги з нашійника до переднього кінця дишля» представляють *тарт'ови* (більшість обстежених говірок), *тарт'ов* (окремі закарп. ужан. гов.), *тарт'ів* (окремі закарп. верхов. гов.), *тарту'в* (окремі закарп. ужан. гов.), *н'акл'овы* (закарп. боржав. гов.), *н'акл'ів* (закарп. марамор. гов.), *н'обкланц* (закарп. півд. боржав. гов.), *н'обкловланц* (закарп. півд. боржав. гов.), *н'акл'овник* (окремі закарп. півд. боржав. гов.).

За браком друкованої площі подаємо детальну характеристику деяких лексем з лексико-семантичної групи назв кінної упряжі.

Назва *у'пр'аж* є нормою літературної мови, пор. *у'пряж* т. с. [24, т. X, с. 470–471], вживається в інших говорах української мови, пор. закарп. марамор. *у'пряжкати* «вишмагати ременем» [20, с. 384], гуц. *упре'ж (упріш)* «упряж» [9, с. 192], *упри'ж'и* т. с. [19, с. 202], наддністр. *упріж* т. с. [27, с. 260], поліс. *у'праж, у'пр'аж, у'преж, у'преш, упр'ажа* «спорядження для запрягання коней, волів, оленів та інших тварин» [16, с. 138]. Слово утворене нульсуфіксальним способом від *упр'агати* < псл. **pregti* «прягти» [26, т. III, с. 393; 10, т. IV, с. 618–619].

Номен *упря'га* утворений флективним способом від *упр'агáти*. Пор. укр. діал. *упря'га* «упряж» [12, с. 1014]. Дериват *упр'áжка* утворений від *у'пряж*, формант – суфікс *-ка*. Пор. поліс. *упрáжка* «вуздечка» [2, т. II, с. 218].

Із діал. *зáпр'ах*, р. в. *зáпр'ага* пор. літ. *зáпряг* т. с. [24, т. III, с. 282]. Слово поширене в інших говорах української мови, пор. бойк. *зáпрых* т. с. [17, т. I, с. 283], лемк. *зáпр'ах* т. с. [7, с. 117], лемк. *запрáжка* «пасероване з жиром борошно як заправка до страви» [6, с. 416; 18, с. 103], слобож. *запря'жка* «быть запряженным» [22, т. II, с. 87], укр. діал. *запря'г* «упряжка» [12, с. 266]. Слово утворене нульсуфіксальним способом від *запргáти*.

Спостерігаємо вживання форми одн. жіт. р. *хамá* та форми множ. *хами'* (акцентний варіант *хáми*). Пор. закарп. марамор. *хам* «упряжка для коней» [3, с. 135], *хáми* «частина упряжі коня» [20, с. 402], гуц. *хам* «кінська упряж, хомут; вузда» [19, с. 210], *хам* «кінська упряж» [11, с. 154], *хáма* «хомут» [11, с. 154]. Номени *хам*, *хамá* < угор. *hát* «кінна упряж» [5, с. 285; 13, с. 634].

Вважаємо, що дериват *хомы'то* утворився від слова *хому'т* «шийна частина кінської упряжі, що являє собою дерев'яний остов (кліщі), вкритий м'яким валиком» [24, т. XI, с. 123] як іменник сер. роду внаслідок узагальнення назви зі значенням «кінна упряж». Пор. лемк. *хомонт* «хомут» [25, с. 329] *хомóнто* «хомут, шийна частина упряжі коней», *хомóнтик* «хомутик» [18, с. 329], бойк. *хаму'т*, *хомутя* «хомут» [17, т. II, с. 337], гуц. *хаму'т* «кінська упряж, хомут, вузда» [19, с. 210], західнополіс. *хаму'т* «дерев'яна частина кінської упряжі, що накладається коневі на шию в однокінці» [2, т. II, с. 231], наддніпр. *хаму'т* «хомут» [22, т. IV, с. 385], укр. діал. *хаму'т* т. с. [12, с. 1044]; також з іншим значенням поліс. *хаму'т* «залізні скабки, якими скріплюються вісь і подушка у возі» [14, с. 222], західнополіс. *хаму'т* «металічна дужка навколо курка рушниці» [2, т. II, с. 224]. Ця назва вживається і в інших слов'янських мовах, пор. рос. *хаму'т*, біл. *хаму'т*, пол. *chomąt*, *chomąto*, чес. *chomout*, словац. *chomu't* «ярмо», в. луж., н. луж. *chomot*, болг. *хаму'т*, *хомóт* «ярмо, іго, гніт». Походить від псл. **хомотъ* [10, т. VI, с. 198–199].

У говірках зафіксовано паралельне вживання форми чол. р. *сéрсам* і жіт. р. *серсáма* від угор. *szerszát* «знаряддя», «інструмент» [5, с. 690; 13, с. 624]; пор. закарп. марамор. *серсáма* «ремісниче знаряддя, інструменти» [20, с. 329], *сирсáма* «знаряддя» [3, с. 117], лемк.

сёрсан, сáрсан «назви для упряжі, в яку запрягають або сідлають коней» [7, с. 117], бойк. *сарсáна, сарсáма* «будь-яке знаряддя» [17, с. 204], гуц. *сарсáма* «інструменти ремесленника» [22, т. IV, с. 103], *сарсáм, сарсáма* т. с. [9, с. 168], «знаряддя, інструменти праці» [19, с. 171], укр. діал. *серсáма, серсáна* «ручний інструмент» [12, с. 862]. У досліджених говірках номени *сёрсам, серсáма* вживаються в узагальненому значенні «знаряддя, яке одягають на коня».

Кетєфі́й, кетє́фі́й, кетєфі́к, кетєфі́йк (кетєфы'йк), катафі́йк – фонетичні варіанти запозиченого слова. Пор. закарп. ужан. *кетєфі́й* «вуздечка з мотузків» [21, с. 31], лемк. *кетєфі́й, катафі́й* «назви для частини упряжі, виготовленої з конопель, яку накладають коневі на голову» [7, с. 121], пор. ще серб., хорв. *katàfić* «замок». Номен угорського походження, пор. угор. діал. *kõtõűfék* т. с. [13, с. 602], угор. **katta-fej* «защипни-голова» [10, т. II, с. 403]; пор. укр. *катафі́йка* «вуздечка» [10, т. II, с. 403].

З діал. *похрє́бтина* пор. літ. *похрє́бтина* «діал. хребет», «бокова частина сідла» [24, т. VII, с. 458], *пóхрє́бт* «діал. хребет» [24, т. VII, с. 458]. Пор. закарп. марамор. *похрє́бтина* «м'ясо з хребта тварини (разом з кісткою)» [20, с. 273], лемк. *похрє́бтина* «м'ясо із хребта» [18, с. 249], гуц. *похрє́птина* «бік сідла; хребет» [19, с. 152]. Слово отримало назву через місце розміщення частини упряжі. Утворене від *хрєбє́т* за допомогою префікса *по-*, суфікса *-ина*.

Номен *похрє́бник, нахри'бник, перєхри'пник* утворені від *хрєбє́т* за допомогою префіксів відповідно *по-*, *на-*, *перє-* та суфікса *-ник*. Номен є власне регіональними утвореннями. Ареал назви *похрє́бник* поширюється у бойк. і поліс. говірках, пор. бойк. *похрє́пник* «ремінь через хребет коня від посторонка до посторонка» [17, т. II, с. 128], поліс. *нахрє́бник, похрє́бник* «спинний поперечний ремінь» [8, с. 312].

Назва *хрєбтóвина* утворена суфіксальним способом від *хрєбтóвий* (літ. *хрєбтóвий* «стос. до хребта, до середньої спинної частини тіла тварини» [24, т. XI, с. 139]), формант – суфікс *-ина*. Номен є власне регіональним утворенням.

Номен *підчерє́вник* є літ. нормою укр. мови, пор. укр. літ. *підчерє́вник* «частина кінської упряжі, ремінець, що проходить під черевом коня від одної голоблі до другої» [24, т. VI, с. 525]. Слова *пудчерє́вина, підчерє́вник* – префіксально-суфіксальні похідні від *чє́рево* «живіт» [24, т. XI, с. 303], утворені за допомогою префікса *пуд-* (*під-*), суфіксів відповідно *-ина*, *-ник*.

Грудни'ця – суфіксальний дериват від *груд-*, формант – *-и'ця*. Пор. бойк. *грудни'ця* «груди великої худоби, зокрема коня» [17, т. I, с. 195], гуц. *грудни'ця* (*грудни'це*) «грудна клітка (перев. у худоби)» [9, с. 49], *грудни'ці* т. с. [15, с. 54], наддністр. *грудни'ці* «груди коня» [27, с. 97]. Пор. літ. *грудни'ця* «розм., рідк. те саме, що груди» [24, т. II, с. 180]. Діал. назва **грудни'ця** має розширене значення, називає частину збруї, яку ставлять коневі під тулубом.

Номен **шл'я** (фонетичні варіанти *шли'я*, *шл'йя*, *шли'йі*) є нормою сучасної літературної мови, пор. літ. *шля* «частина упряжі – широка смуга, сплетена з мотузків або вирізана з ременю і прив'язана до посторонків, у яку запрягають коней» [24, т. XI, с. 489]. Із таким значенням слово поширене в інших говорах, пор. закарп. марамор. *шлай* «частина кінської упряжі» [3, с. 146], бойк. *шля* т. с. [17, т. II, с. 385], гуц. *шл'я*, *шли'я* т. с. [19, с. 226], *шл'я* «частина хомути з ланцюгами» [11, с. 166], наддністр. *шля*□, *шлі* т. с. [27, с. 280], пор. ще *шлія* «шля» [4, с. 399]. Слово запозичене від польської мови, пор. пол. *szleja, szla* «шля» [1, с. 550] < нім. *Siele* «лямка, шля» (д. в. нім. *silo* «ремін, лямка, шля») [26, т. IV, с. 454; 10, т. VI, с. 438]. Вживаються паралельно форми однини та форма множини номена (**шл'я**, **шл'йя** – **шли'йі**). За свідченнями М. Глушка, «перші згадки про неї зустрічаються в англійських джерелах XII ст.». [8, с. 312].

Слово **шы'йник** утворено за допомогою суфікса *-ник* від *ши'йний*, похідного від *ши'я* < псл. **šija* «стос. до шиї; призначений для носіння на шиї» [24, т. XI, с. 450]. Номен мотивується місцем розміщення пристрою. **Нашы'йник**, **наши'л'ник** від *ши'йний* за допомогою префікса *на-*, суфікса *-ник* (**наши'л'ник** – чергування [й] – [л']). Ареал назви **нашы'йник** продовжується в інших говорах, пор. бойк. *наши'йник*, *наши'льник* т. с. [17, т. I, с. 481], гуц. *наши'йник* т. с. [19, с. 114]. Пор. укр. літ. *наши'йник* «у дишельній упряжі без хомути – широкий ремін, один кінець якого одягається на шию коня, а другий закріплюється на передньому кінці дишла» [24, т. V, с. 240].

З номеном **наши'л'ник** пор. гуц. *наши'л'ник* «капистра коня» [11, с. 98], *наши'л'ник* «частина кінської упряжі» [15, с. 121], наддністр. *наши'льник* «частина збруї, яку накладають на шию коневі» [27, с. 185], західнополіс. *наши'л'ник*, *нашли'ник* «частина кінської упряжі, що накладається на шию коневі, а кінцями кріпиться до дишла» [2, т. I, с. 343], укр. діал. *наши'йник*, *наши'льник* т. с. [12, с. 500]. Пор. літ. *наши'льник* «у дишельній упряжі з хомутом – широкий ремін або

ланцюг, що йде від хомута до переднього кінця дишла» [24, т. V, с. 240].

Номени *посторонки, насы', гуртн'а, гуртн'і* позначають міцні ремені, які приєднуються до шлеї чи хомута. Слова *штрáнги (штрáнгы), штрáнгл'і, кефетил'ники, побічник* називають ланцюги, які з одного боку приєднуються до ременів, а з іншого – до орчика. Разом ці складові становлять суцільну конструкцію.

Слова *гуртн'а* (форма одн.), *гуртн'і* (форма множ.) утворені за допомогою суфікса *-н'а* від нім. *Gurt, Gürtel* «пояс». Пор. буков. *гурт* «шкіряний пояс, ремінь» [23, с. 88].

Слово *штрáнги (штрáнгы)* і фонетичний варіант *штрáнгл'і* (поява епентетичного звука [л']) – від н. в. нім. *Strang* «посторонок; мотузок, канат» [10, т. IV, с. 538]. Пор. лемк. *штранг* «посторонок» [18, с. 354].

Тартóви (форма множини), *тартô'в, тарті'в, тарту'в* (форми однини) – запозичення від угорської мови, пор. угор. діал. *tartóu* т. с. [13, с. 626].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, частина проаналізованих номенів лексико-семантичної групи назв кінної упряжі є нормативною для сучасної літературної мови, переважно праслов'янського походження. Інші номени утворилися на українському мовному ґрунті. Найбільшу групу складають суфіксальні утворення. Велика кількість слів утворилася внаслідок переосмислення значення вже існуючих слів та запозичень від інших мов.

Дослідження показало, що лексико-семантична група назв кінної упряжі становить сукупність взаємопов'язаних елементів, що виражають семантико-парадигматичні відношення. Представлені в статті номени є матеріалом для подальшого дослідження та порівняльного зіставлення в області назв видів транспорту.

Література

1. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa, 1970. – 806 s.
2. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. У 2 т. Т. 1–2 / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : [б. в.], 2000.
3. Бевка О. Словник-пам'ятник: Діалектний словник села Поляни Марамороського комітату / О. Бевка. – Ніредьгаза : [б. в.], 2004. – 178 с.
4. Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко ; підгот. до вид. В. В. Німчук. – К. : [б. в.], 1966. – 423 с.

5. Венгерско-русский словарь: 40 000 слов / под общ. ред. Л. Гальди. – 2-е изд., стереотип. – Москва ; Будапешт : Рус. яз. ; Изд-во Академии наук Венгрии, 1987. – 872 с.
6. Верхратський І. Про говор галицких лемків: словарець / І. Верхратський. – Львів : [б. в.], 1902. – С. 388–488.
7. Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини: Назви будівництва і транспорту / З. Ганудель. – Пряшів : [б. в.], 2001. – Т. III. – 216 с.
8. Глушко М. С. Генезис тваринного запрягу в Україні (культурно-історична проблема) / М. С. Глушко. – Львів : [б. в.], 2003. – 448 с.
9. Гуцульські говірки: Короткий словник. – Львів : [б. в.], 1997. – 231 с.
10. Етимологічний словник української мови. У 7 т. Т. 1–6. – К. : Наук. думка, 1982–2012.
11. Жегуц І. Словник гуцульського говору в Закарпатті / І. Жегуц, Ю. Піпаш. – Мюнхен : [б. в.], 2001. – 180 с.
12. Желеховский Є. Малоруско-німецький словар. У 2 т. / Є. Желеховський, С. Недільський. – Львів : [б. в.], 1886. – 1121 с.
13. Лизанец П. Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья: венгерско-украинские межъязыковые связи / П. Н. Лизанец. – Будапешт : [б. и.], 1976. – 683 с.
14. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К. : Наук. думка, 1974. – 260 с.
15. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови / М. Негрич. – Львів : [б. в.], 2008. – 224 с.
16. Никончук М. В. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – К. : Наук. думка, 1990. – 292 с.
17. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. У 2 ч. Ч. I–II / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984.
18. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок / П. С. Пиртей. – Івано-Франківськ : Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.
19. Піпаш Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. – Ужгород : [б. в.], 2005. – 266 с.
20. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
21. Сірка Й. Короткий словник говірки села Ублі / Й. Сірка, Ю. Муличак, А. Баушенко. – Зіген ; Пряшів : [б. в.], 1999. – 64 с.
22. Словарь української мови. У 4 т. Т. 1–4 / за ред. Б. Грінченка. – 1958–1959.
23. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
24. Словник української мови. В 11 т. Т. I–XI. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
25. Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині / Є. Турчин. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2011. – 384 с.

26. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. I–IV. – 2-е изд., стереотип. / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – М. : Прогресс, 1986–1987.
27. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Г. Шило. – Львів ; Нью-Йорк : [б. в.], 2008. – 288 с.

References

1. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa, 1970. – 806 s.
2. Arkushyn H. L. Slovník zakhidnopoliskyykh hovirok. U 2 t. T. 1–2 / H. L. Arkushyn. – Lutsk : [b. v.], 2000.
3. Bevka O. Slovník-pamiatnyk: Dialektnyi slovník sela Poliany Maramoroshskoho komitatu / O. Bevka. – Niredhaza : [b. v.], 2004. – 178 s.
4. Biletskyi-Nosenko P. Slovník ukrainskoi movy / P. Biletskyi-Nosenko ; pidhot. do vyd. V. V. Nimchuk. – K. : [b. v.], 1966. – 423 s.
5. Vengersko-russkiy slovar: 40 000 slov / pod obshchei red. L. Galdi. – 2-e izd., stereotyp. – Moskva ; Budapesht : Rus. yaz.; Izd-vo Akad. nauk Vengrii, 1987. – 872 s.
6. Verkhratskyi I. Pro hovor halytskykh lemkiiv: Slovarets / I. Verkhratskyi. – Lviv : [b. v.], 1902. – S. 388–488.
7. Hanudel Z. Linhvistychnyi atlas ukrainskykh hovoriv Skhidnoi Slovachchyny: Nazvy budivnytstva i transportu / Z. Hanudel. – Priashiv : [b. v.], 2001. – T. III. – 216 s.
8. Hlushko M. S. Henezys tvarynnoho zapriahu v Ukraini (Kulturno-istorychna problema) / M. S. Hlushko. – Lviv : [b. v.], 2003. – 448 s.
9. Hutsulski hovirky: Korotkyi slovník. – Lviv : [b. v.], 1997. – 231 s.
10. Etymolohichnyi slovník ukrainskoi movy. U 7 t. T. 1–6. – K. : Nauk. dumka, 1982–2012.
11. Zhehuts I. Slovník hutsulskoho hovoriv v Zakarpatti / I. Zhehuts, Yu. Pipash. – Miunkhen : [b. v.], 2001. – 180 s.
12. Zhelekhovskiy Ye. Malorusko-nimetskiy slovar. U 2 t. / Ye. Zhelekhovskiy, S. Nedilskiy. – Lviv : [b. v.], 1886. – 1121 s.
13. Lyzanets P. N. Venherskye zaymstvovaniia v ukrainskykh hovorakh Zakarpattia: Vengersko-ukrainskiye mezhiazykovyye svyazy / P. N. Lyzanets. – Budapesht : [b. i.], 1976. – 683 s.
14. Lysenko P. S. Slovník poliskyykh hovoriv / P. S. Lysenko. – K. : Nauk. dumka, 1974. – 260 s.
15. Negrych M. Skarby hutsulskoho hovoriv: Berezovy / M. Negrych. – Lviv : [b. v.], 2008. – 224 s.
16. Nykonchuk M. V. Transportna leksyka pravoberezhnoho Polissia v systemi skhidnoslovianskykh mov / M. V. Nykonchuk, O. M. Nykonchuk. – K. : Nauk. dumka, 1990. – 292 s.
17. Onyshkevych M. Y. Slovník boykivskykh hovirok. U 2 ch. Ch. I–II / M. Y. Onyshkevych. – K. : Nauk. dumka, 1984.
18. Pyrtei P. S. Korotkyi slovník lemkiivskykh hovirok / P. S. Pyrtei. – Ivano-Frankivsk : Siversiia MV, 2004. – 364 s.

19. Pipash Yu. O., Halas B. K. Materialy do slovnyka hutsulskykh hovirok (Kosivska Poliana i Rosishka Rakhivskoho raionu Zakarpatskoi oblasti) / Yu. O. Pipash, B. K. Halas. – Uzhhorod : [b. v.], 2005. – 266 s.
20. Sabadosh I. V. Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho rayonu / I. V. Sabadosh. – Uzhhorod : Lira, 2008. – 480 s.
21. Sirka Y. Korotkyi slovnyk hovirky sela Ubli / Y. Sirka, Yu. Mulychak, A. Bau-shenko. – Zihen ; Priashiv : [b. v.], 1999. – 64 s.
22. Slovar ukrainskoi movy. U 4 t. T. 1–4 / za red. B. Hrinchenka. – 1958–1959.
23. Slovnyk bukovynskykh hovirok / za zah. red. N. V. Huyvaniuk. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – 688 s.
24. Slovnyk ukrainskoi movy. V 11 t. T. I–XI. – K. : Nauk. dumka, 1970–1980.
25. Turchyn Ye. Slovnyk sela Tylych na Lemkivshchyni / Ye. Turchyn. – Lviv : Ukr. akad. drukarstva, 2011. – 384 s.
26. Fasmer M. Etymolohycheskii slovar russkoho yazyka. V 4 t. T. I–IV. – 2-e yzd., stereotyp. / M. Fasmer ; per. s nem. i dop. O. N. Trubacheva. – M. : Prohress, 1986–1987.
27. Shylo H. Naddnistrianskyi regionalnyi slovnyk / H. Shylo. – Lviv ; Niu-York : [b. v.], 2008. – 288 s.

Шкурко Галина. Названия конной упряжи в украинских говорах Закарпаття. Названия конной упряжи составляют лексико-семантическую группу названий традиционных видов транспорта. В статье проанализированы названия конной упряжи в украинских говорах Закарпаття. Предпринята попытка анализа номенов в лексико-этимологическом, словообразовательном и лингво-географическом аспектах. Исследование построено на материале, собранном экспедиционным методом в 80 населенных пунктах Закарпатской области. Обоснована актуальность рассмотрения лексики для обозначения конной упряжи. Эта лексико-семантическая группа названий конной упряжи еще не была предметом комплексного исследования в украинском языке. Мы выявили отдельные замечания, фрагменты на эту тему в других работах. Автор выделяет в пределах лексико-семантической группы отдельные семемы. Это способствует структуризации собранного материала, четкому разделению по функциональному назначению. Прослеживаем ареальное распространение на украинском диалектной территории, приводим параллели из фольклорных, лексикографических и этнологических источников. Делаем попытку объяснить этимологию и словообразование лексем тематической группы. Исследование лексико-семантических групп способствует изучению системной организации и тенденций развития лексического строения украинского литературного языка.

Ключевые слова: украинская лексика, лексико-семантическая группа, семема, номен, диалектные названия конной упряжи, украинские говоры Закарпаття.

Shkurko Galyna. The Dialect Names of the Horse Harness in the Ukrainian Subdialects of Transcarpathian. The names of the horse harness constitute the lexical-semantic group of the names of the traditional types of transport. The names of the horse harness in the Ukrainian subdialects of Transcarpathian are scrutinized in

the article. Attempts to analyze lexis in the lexical-etymological, word-formative and lingua-geographical aspects. The research is based on material collected by the forwarding method in the 80 localities of Transcarpathian region. The urgency of the consideration of the dialect names of the horse harness is substantiated. That lexical-semantic group of dialect names of the horse harness was not been the subject of the comprehensive linguistic study in the Ukrainian language. We have found some notes excerpts in other studies concerning this subject. The author identifies separate sememes within the lexical-semantic group. This contributes to the structuring of the collected material, a clear division by functional purpose. The areal distribution of the Ukrainian dialect areas are traced, parallels with folklore, ethnology and lexicographical sources are presented. We make an attempt to explain the etymology and word formation words of the thematic group. The study of lexical-semantic groups promotes the study of the system of organization and development trends of the lexical structure of the Ukrainian literary language.

Key words: ukrainian lexicon, lexical-semantic group, sememe, nomen, dialect names of the horse harness, Ukrainian subdialects of Transcarpathian.

УДК 811.161.161.2'373.7 Дочинець М.'

Марія Яцьків

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ В РОМАНІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ЛИС. ВІДНАЙДЕННЯ ЗАГУБЛЕНИХ СЛІДІВ»: СЕМАНТИКА, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті розглянуто особливості функціонування фразеологічних одиниць в індивідуальному стилі Мирослава Дочинця. Здійснено аналіз фразеологічного багатства роману «Лис. Віднайдення загублених слідів» та виявлено особливості використання фразеологізмів у художньому просторі роману. Проаналізовано загальномовні, трансформовані та індивідуально-авторські фразеологізми. Виокремлено тематичні групи індивідуально-авторських фразеологічних одиниць, зафіксованих у романі, найбільш репрезентативні з них позначають: дії, вчинки, поведінку людини; діяльність особи в її стосунках з будь-ким; властивості, якості людини; фізичний стан особи; зовнішній вигляд; стан особи, що характеризується зовнішніми проявами. Вивчення фразеологізмів на основі мови роману окремого письменника дало нам багатий матеріал для опису національної картини світу. У романі М. Дочинця спостерігається широке функціонування фразеологічних одиниць, одним із домінуючих чинників у формуванні семантичної цілісності яких є експресивне, емоційно-оцінне значення. Фразеологізми у тексті функціонують як структурні компоненти тексту. Авторські видозміни за-